

Реферат на тему: "Книжна лексика в ліриці Є. Маланюка"

Євген Маланюк

Книжна лексика в ліриці Є.Маланюка

Поезія Є. Маланюка, видатного майстра слова, який працював на еміграції, ще недостатньо вивчена з мовозначного погляду: праці вчених [1,2, 7, 8] в основному стосувалися літературознавчих аспектів аналізу. Серед лінгвістичних розвідок варто назвати статтю Л.В.Бублейник [3, 343-349], працю С.Я.Єрмоленко "Біль слова Євгена Маланюка", присвячену Євгену Маланюку [4] та ін.

У статті робиться спроба з'ясувати естетичні функції тих прошарків книжної лексики в ліриці поета, які належать за своїм походженням до запозичених.

Запозичення, вжиті Є.Маланюком, свідчать про його широку освіченість, знання культур і літератур інших народів. Завдяки цьому його поезія піднялася до світового рівня, збагативши і світову літературу, і літературу рідного народу, любов до якого стала сенсом його життя. Про патріотичне чуття Є.Маланюка гарно сказав Т.Салига: "Є.Маланюкові, хоч і довелося перетерпіти сорок вісім літ вимушеної еміграції, все ж випала не найгірша доля, а головне -- він не був переслідуваний творчими кон'юнктурами. Змушений жити поза Україною, він усе життя присвятив служінню рідному народу" [8, 3].

За своїми джерелами це лексика, запозичена з грецької мови (термидор, пігмеї, артеміда, ямб, дифірамб, епопея); з латинської (термін, арена, конкурент, хорал); з французької (грим, рампа, партер). Зустрічаються також запозичення з фінської (руна, волинка) та з німецької мови (піетет, петит, валькірія).

Є.Маланюк, як правило, робить таку лексику складовою частиною метафор. Рідше ці слова вживаються в прямому значенні, як, наприклад, гетера "легковажна жінка" [10, т. II]:

Під зойк скрипок, під тоскний
гомін танго,
Під дзвін чарок і реготи гетер
Ви сяйвом крил, кохання чорний янгол, -
Опечете.

Треба зауважити, що значне художнє навантаження у Є.Маланюка несе на собі термінологія, що відображає сферу музики, літератури, загалом культури. Це такі слова, як хорал, ямб, епопея, дифірамб та багато інших.

Вся ця лексика переживає в тексті семантичні ускладнення. Так, слово хорал "церковний багатоголосовий хоровий спів; хвалебна духовна пісня" [СУМ, т. XI] утворює метафору, в якій не стільки реалізується подібність звучання, скільки виникають вторинні емоційно-експресивні нашарування, пов'язані з піднесеністю,

урочистістю, святковістю настрою:

І враз все зайве позникало –
Обслуга, авто, літники,
І гори grimнули хоралом,
І був короткий стиск руки,
І серце чимось захлинулось,
І вмерло, й полетіло в синь.

Літературознавчий термін епопея "монументальний твір епічного характеру, повідомлюючий про значні історичні події" [СУМ, т.ІІ] у метафоричному контексті теж ускладнюється. Метонімічно розширюючи межі його значення, спираючись на семи "важливість", "вага", автор застосовує слово для змалювання величавих та трагічних подій історії рідного народу: Бог не пожалував віка!

Вже сім століть ця епопея.
По кам'янистих ташниках
Та по рибальських балаклеях
Рвучкий мутиться Кагарлик
І сонно котиться Синюха, –
Та той же зойк, та той же
крик...

Слово ямб "в старогрецькій поезії – поетичний твір, за характером близький до сатири [9] – включається в розгорнуту метафору. Винесене в ударну позицію рими, воно утворює єдине ціле з іншим культурологічним терміном дифірамб і виражає один із домінантних мотивів лірики Є. Маланюка – волелюбний заклик до змагань, пафос непримиренності. Образ ускладнюється парадоксальними змістами: дифірамб, виголошений потужною зброєю, втілює нехарактерний для слова зміст погрози, виклику і тому звучить насмішкувато, іронічно:

І коли доба металним словом
Збудить в серці переможний ямб,
Присуд Божий в даль Твою громово
Ознаймить гарматний дифіра

До рідковживаних у загальному мовленні слів належить фуга "одна з основних фізичних форм багатоголосного співу" [СІС]. Воно якнайкраще пасує у Є.Маланюка до образу космосу, символізуючи вічність буття:

Крізь чорних днів крижану хугу,
Крізь свист степів, крізь порох трун –
Виконуєш космічну фугу
На струнах зореметних рун.

У цій же строфі – ще один музичний термін, руни " народні карельські та фінські епічні пісні" [СУМ, т. VIII]. Воно вживається у складі метафори, яка базується на ознаках не слухових чи зорових, а більш віддалених: пісня ніби сама стає інструментом.

Через терміни у поезію Є.Маланюка широко входить стихія музики. Музична

лексика надає його віршам національного колориту і, як правило, переосмислюється, асоціюючись із простором, волею, жагою життя. Так уживається, зокрема, слово рапсодія "музичний інструментальний твір, переважно вільної форми, на основі народних мелодій" [СУМ, т.VIII], яке, хоч і застосовується поетом у прямому значенні, але, поєднуючись із епітетом безкрайній переключає словесний малюнок в іншу площину. І далі в тексті степовий суховій (у позиції відокремленого означення) поєднає музику й простір, створюючи особливий психологічний настрій.

Підківок би Вам срібних, намиста,
Щоб бряжчало в нестриннім танку
Під безкрайню рапсодію Ліста,
Степовим суховієм палку.

До музичних термінів звертається Є.Маланюк і тоді, коли змальовує побутові життєві ситуації, поетично забарвлюючи текст. Так ужито слово аріозо – "невелика арія, що має наспівно-речитативний характер" [СУМ, т.V]:

Так фосфор пристрасті спалив
Могутні м'язи й гострий мозок.
Ось без мелодії й без слів
Веду останнє аріозо.

Театральний термін рампа "апаратура, за допомогою якої освітлюють сцену знизу" [СУМ, т.VII] вживається у Є.Маланюка в переносному значенні, метафора рампа раю втілює піднесений зміст, підіймаючись майже до біблійних висот:

О, там не треба буде знать,
На що молюсь, за що згораю,-
Там крізь туман пливе весна
І в зорях сяє рампа раю.

Вводиться лексика, екзотична для українського читача, як, наприклад, слово кондор "птах підряду американських грифів ряду соколоподібних" [СІС]. Воно вживається в прямому значенні, називаючи птаха, однак переживає образні зрушення, що ґрунтуються на загальноприйнятих, суспільно усталених асоціаціях, пов'язаних в українського читача з соколом, орлом: в народному мовленні назви цих птахів символізують гордість і незалежність:

За крила гордого кондора...

Складну метафоричну структуру утворює слово апокаліпсис "релігійно-містичний твір християнської літератури, сповнений "пророцтв" про "кінець" світу" [СІС]. У тексті воно залежить від слова затліти, замінюючи таким чином звичайні сполуки вогонь, полум'я, і завдяки цьому ніби матеріалізує внутрішній жар, напругу жахливих пророцтв книги:

Вже апокаліпсом затіли
Мого щоденника листки,
Й квіток життя рожево-білі
Журливо жовкнуть пелюстки...

Частина книжної запозиченої лексики, вжитої Є.Маланюком, стосується інокультурних реалій. Це, наприклад, орифлам "великий прапор, полотнище, прикріплене до шнура, перетягнутого через вулицю" [СУМ, т.V]. Метафора заснована на цьому слові, актуалізує різні аспекти його семантики, та асоціацій, пов'язаних із ним.

Орифлама у вірші поета – це прапор, який кличе до боротьби, до змагань. Означення до цього слова червлений "темно-червоний" своєю семантикою має перегукуватись із кольором крові, – так епітет підсилює образ, робить його об'ємним, багатогранним:

Кривавляться сувої хмар –
Повстань червлені орифлами –
Й, під тиші похоронний марш,
І тьму згортають над полями

Підсумовуючи розгляд функціонування книжної лексики у поезії Є.Маланюка, відзначимо, що в переважній більшості вони належать до термінологічного фонду, у якому чи не найпотужнішими є культурологічні, зокрема музичні, літературні та театральні номінації. Найчастіше ця лексика стає основою для складних образів, що формують специфічний ідіостиль поета.

Список використаної літератури

1. Білецький Р. Поезія Є.Маланюка і М.Гумільова – К., 1995.
2. Білокінь С. Вояк української культури // Маланюк Є. Книга спостережень. – К., 1995.
3. Бублейник Л. Образ вітру в ліриці Є.Маланюка // Вісник Львів. ун-ту. – Сер. філол. – Львів, 2000. – Вип. 28.
4. Ермоленко С. Нариси з української словесності (Стилістика та культура мови). – К., 1999.
5. Майданов Г. Неполный перечень слов украинского языка, заимствованных из польского // Киевские новости. – 1998. – 27 марта (№14).
6. Маланюк. Поезії. – Львів, 1990.
7. Моклиця М. Поезія Є.Маланюка крізь типологічні риси експресіонізму // Матеріали XLIII наук. конф. ВДУ – Луцьк, 1996.
8. Салига Т. "Залізних імператор строф..." // Маланюк Є. Поезії. – Львів, 1992.
9. Словник іншомовних слів / За ред. О.С. Мельничука. – К., 1974. Далі в тексті в дужках скорочено СІС.
10. 10. Словник української мови: В 11 т. – К., 1970-1980. Далі в тексті в дужках скорочено СУМ, із вказівкою тома.
11. Яворська Т. Про "чужі" слова // Урядовий кур'єр. – 1993 – 13 липня.